

Documentatie sessie 06 – Economie en Vrede

**Commentaar op discussie stuk voor Expert meeting
Economie en Vrede - 30 Septembet 2009
Edy korthals Altes**

Er bestaat inderdaad een veelzijdige en onverbreekelijke relatie tussen een duurzame en solidaire economie en vrede. Het discussiestuk geeft dat goed weer. In grote lijnen deel ik de zo inzichtelijke analyse van Piet Terhal en Greetje Witte- Rang. Er is echter een vitaal element dat te weinig aandacht krijgt en n.m.m een wezenlijke voorwaarde is voor een duurzame/solidaire en vreedzame wereldsamenleving. Het gaat hier om:

**De noodzaak van een fundamentele verandering in grondhouding t.a.v. mens/
materie en natuur.**

Wanneer we de crisis situatie op velerlei terreinen overzien – met name t.a.v. milieu / economie/ vrede en veiligheid - ontkomen we niet aan de vraag of er misschien iets radicaal mis is met deze grondhouding. Daar deze in essentie bepaald wordt door datgene wat ons ten diepste beweegt - geloof, levensopvatting – rijst de vraag of we niet toe zijn aan een fundamentele herbezinning op ons menszijn, onze plaats in ‘Ultimate Reality’. Zou het kunnen dat er een nauwe samenhang bestaat tussen het verloren raken van het zicht daarop en het verstikkende moeras waarin we zijn terechtgekomen?

Voor de bekende cultuurfilosoof Hans Jonas ligt hier inderdaad de kern. Zo noemde hij in “ *Das Prinzip Verantwortung* “, de ontkenning van het transcendente; “wellicht de grootste vergissing van de mensheid “ (1) Ook anderen zoals Vaclav Havel en Romano Guardini hebben er op gewezen dat door deze ontkenning de basis voor de wijsheid weggevallen. Het kompas is zoekgeraakt. Het evenwicht tussen materie en geest verstoord. In: “*Europa Ontwaak – over de noodzaak van spirituele vernieuwing*” evenals in “*Spiritual Awakening*” ben ik dieper op deze materie ingegaan.(2)

De notitie stelt terecht dat er onvoldoende bereidheid is wegen te vinden om de transitie naar een meer duurzame en solidaire economie mogelijk te maken. Mede daarom lijkt het mij van wezenlijk belang dat tijdens de expert meeting, ruimte wordt gemaakt voor bovengenoemde problematiek. Zeker, met volle inzet zal gezocht moeten worden naar een effectieve pragmatische benadering van ons onderwerp maar het is m.i. een illusie om te denken dat we voorbij kunnen gaan aan de zo noodzakelijke verandering van blikrichting.

Zonder verandering van instelling – dus van de diepste motivatie - bij een aanzienlijk deel van de burgers, komt er geen voldoende draagvlak voor de zo noodzakelijke

beleidswijzigingen. Deze zouden immers -bij de nu heersende mentaliteit - als 'te pijnlijk' worden ervaren. Het Appel van Antwerpen schiet op dit punt tekort. In het eerste appel tot een breed samenlevingsberaad ontbreken religies en andere levensbeschouwingen, terwijl juist die een waardevolle bijdrage zouden kunnen leveren.

In onze Westerse samenleving is de visie op ons menszijn (de zinvaart) niet alleen vervaagd maar ook sterk versmald(materialisme, reductionisme). We zijn daardoor terecht gekomen in een soort "platland" waarin iedere notie van 'datgene wat ons overstijgt' naar de marge is verbannen. Een coherente visie op de samenhang der dingen ontbreekt. In plaats daarvan zijn er deelterreinen waarin 'ijzeren wetten' gelden waaraan het *Humanum* ondergeschikt wordt gemaakt.

Economie

In de economie is dat goed zichtbaar. Zij wordt immers beheerst door een drietal diep gewortelde opvattingen:

- de mens heeft onbeperkte materiele behoeftes en die moeten worden bevredigd
- de noodzaak van permanente groei
- een volledig vrije, dus niet gereguleerde markt

Het hierop gebaseerde economisch model heeft geleid tot een productie- en consumptie patroon dat onvermijdelijk moest voeren tot een ramkoers met het milieu en mensenwaardige sociale tegenstellingen die tot grote spanningen voeren.(3)

Voor de herbezinning op onze grondhouding kunnen we putten uit rijke bronnen die we niet alleen vinden in Religies maar ook in andere levensovertuigingen. Daarin vinden we - om een enkel voorbeeld te noemen - gematigdheid en zelfbeperking. Twee kardinale deugden die haaks staan op het opjagen van onze materiele behoeftes door continue, agressieve reclamecampagnes. Ook van de basiswaarheid: dat 'een mens niet leeft bij brood alleen' gaat een sterk transformerende werking uit!

-

Vrede en veiligheid

De hierboven bepleitte omslag in ons denken is eveneens van groot belang op het terrein van vrede en veiligheid. Immers nog steeds wordt door regeringen ervan uitgegaan dat: "*wanneer je de vrede wil, bereid je dan voor op oorlog.*" Op basis hiervan werd in 2008 ruim \$ 1.5 triljoen besteed aan militaire uitgaven(wereldwijd), terwijl slechts een fractie daarvan, ongeveer 7 % , ter beschikking staat voor de leniging van de meest elementaire noden van honderden miljoenen mensen. Op grond van dit verouderde veiligheidsconcept worden zelfs voorbereidingen getroffen worden voor grootschalige conflicten. Vandaar de urgentie dat het inzicht doorbreekt dat dit concept niet alleen in strijd is met de meest elementaire opvattingen van het menszijn maar ook volstrekt achterhaald is door een drietal factoren:

- * het beschikbare apocalyptisch vernietigingspotentieel, mogelijk gemaakt door de spectaculaire wetenschappelijke/technologische ontwikkeling
- * de extreme kwetsbaarheid van de moderne samenleving
- * de zo sterk toegenomen onderlinge afhankelijkheid in onze wereld.

Wanneer het *Humanum* weer gezien wordt als onverbreekelijk verbonden met natuur

en medemens, komt er ruimte voor een nieuw denken over vrede en veiligheid. Dit plaatsen van de mens in een ruimer kader dan dat van het eigen 'ik' - zoals dat in het huidige 'platland' gebruikelijk is - voert tot het aanvaarden van verantwoordelijkheid voor de aan ons toevertrouwde aarde en een inzet gericht op het afwenden van de hoogst ernstige bedreigingen waaraan nu alle vormen van leven zijn blootgesteld. Dit nieuwe vredes- en veiligheidsconcept, dat in een actief handelen moet worden omgezet, is precies het tegendeel van het nu geldende concept namelijk: *“Wanneer je vrede wilt, bereid je dan daadwerkelijk voor op vrede”* . Dit klinkt wellicht simplistisch doch het is dit allerminst. Het vraagt immers om een actieve inzet voor gerechtigheid en het respecteren van elkanders 'legitieme belangen'. In de steeds heviger wordende 'scramble for resources' houdt dat o.m. in: de actieve inzet voor een rechtvaardige mondiale verdeling(VN) en een afzien van het gebruik van militaire macht voor het veiligstellen van de eigen nationale belangen. Dit vraagt dus om 'offers'. Doch ook op dit terrein, evenals bij dat van de economie, zal de bereidheid daartoe niet groot zijn zonder een ingrijpende mentaliteitsverandering in brede lagen van de bevolking.

Veiligheid, in onze moderne wereld, vereist een sterk ontwikkeld bewustzijn van fundamentele menselijke verbondenheid over de grenzen heen. Eerst dan komt er een solide basis voor de 'gedeelde veiligheid' waaraan de wereld zo dringend behoefte heeft. Hier ligt ook een krachtige drijfveer voor een veel grotere bereidheid tot preventie van militaire conflicten evenals voor het drastisch terugdringen van de excessieve militaire uitgaven. Te weinig wordt nog beseft dat hierdoor onvoldoende middelen beschikbaar zijn voor een effectieve aanpak van de acute wereldproblemen zoals honger, armoede, onderontwikkeling en ziektes. Hetzelfde geldt voor de uiterst kostbare voorbereidingen op grootschalige militaire conflicten die een dodelijke bedreiging vormen voor de continuïteit van het menselijk leven. Denk hier alleen al aan de combinatie van wapensystemen in de ruimte en inzet van nucleaire wapens!

Specifieke punten voor aandacht

- 1) Het bevorderen van een verandering in de grondhouding t.a.v. mens/materie en natuur. En dus: een kritische herbezinning op het nu dominerende mensbeeld.
- 2) Herbezinning op doelstelling economie(inclusief: invloed op werkgelegenheid van een krimp in de consumptieve bestedingen/ geringer beslag op milieugebruiksruimte)
- 3) Nieuw veiligheidsconcept (inclusief: conversie wapenindustrie' werkgelegenheid)
- 4) Herziening prioriteiten(Militaire uitgaven versus armoede/ honger/ onderontwikkeling)
- 5)Contouren van een mondiaal beleid; niet alleen t.a.v. beperkte milieu gebruiksruimte maar ook voor een rechtvaardige verdeling van grondstoffen en energie.

Noodzaak voor een gezamenlijke aanpak

Contact en samenwerking van belang met o.a.

- SPES in Leuven (Spiritualiteit in Economie en Samenleving). Belangrijk initiatief vanuit universiteit Leuven . Wij zouden juist meer aandacht voor vrede/veiligheid problematiek kunnen inbrengen. Prof. Bouckaert is hier de sleutel figuur(mij goed bekend) www.spes-forum.be

- Earth Charter
- Uiteraard: Oikos/ Raad van Kerken/ PKN/ RKK/ COMECE en CEC.

Rand opmerkingen - discussie stuk

- 1) Pag.2, citaat Welzer; ‘*herstructurering cultuur*’, dit is te vaag, het gaat in wezen om *herbezinning op onze grondinstelling*. Waar zijn bronnen van wijsheid te vinden? Geef richting aan voor verandering cultuurmodel.
- 2) Terecht wordt aan slot pag. 2 opmerking gemaakt over onvoldoende bereidheid tot internationale samenwerking. Dit is een kernpunt. Wellicht zou hier essentie van mijn eerste punt(zie boven pag.1) kunnen worden vermeld.
- 3) Pag.3, onder **Economie en ontstaan conflicten**. Is het niet beter te spreken van economische factoren i.p.v. ‘de toestand van de economie’?
Moet hier niet met meer nadruk gewezen worden op de vastbeslotenheid van de rijke landen om met militaire macht hun belangen veilig te stellen? (zie ook pag. 4 slot 2^e alinea) Wijs ook op noodzaak globale regeling.
- 4) pag. 5, onderaan; zie 6^e regel boven **3. Economie, bewapening ...** Zou ‘jongeren’ niet beter zijn dan ‘jongens’?
- 5) Pag. 5 en 6, zie mijn opmerkingen.
- 6) Pag. 6, Military Keynesianism. Tinbergen heeft er op gewezen dat reductie militaire uitgaven meer werkgelegenheid kan opleveren.(Onderwijs, Zorgsector etc.)
***Wapenindustrie**. Deze positie is in afgelopen decennia aanzienlijk versterkt door vervlechting met civiele industrie - fusies / overnames etc. (Mercedes/ Daimler). In VS bovendien door spreiding over de *States*. Het militair/industriële complex is intussen uitgebreid met het zo invloedrijke wetenschappelijke complex en de bureaucratie(military establishment).
- 7) Pag. 7, slot eerste alinea. De militarisering(dwz gebruik voor militaire doeleinden) is al lang gaande; de grote dreiging ligt echter in de installering wapensystemen in de ruimte. De VS is hier buitengewoon actief. Een nieuwe, uiterst kostbare, wapenwedloop in de ruimte is gaande , ook China doet mee!) De kwetsbaarheid van satellieten - vitaal voor moderne samenleving - neemt sterk toe.
- 8) Pag. 8, iets onder het midden staat storende fout. De EGKS kwam er niet ter wille van de economische samenwerking. De causaliteit ligt omgekeerd. het was de wens om een militaire confrontatie in de toekomst onmogelijk te maken die leidde tot de EGKS. Overigens is het Schuman(met een n).

Noten

- 1) Hans Jonas, *Das Prinzip Verantwortung*, Frankfurt, Suhrkamp 1984.
 - 2) *Europa Ontwaak- over de noodzaak van spirituele vernieuwing*
Budel , Damon, 2^e herziene druk 2002.
Spiritual Awakening – The hidden key to Peace and Security, Just and Sustainable Economics and a responsible European Union . Peeters 2008, Leuven.
 - 3) *Europa Ontwaak en Spiritual Awakening*.
- In beide boeken ben ik dieper ingegaan op deze problematiek ook op de toepassing van deze vernieuwde bewustwording op de sleutel terreinen van Economie evenals dat van vrede en veiligheid. Zie met name in laatste boek Chapter 6, The present economic order en Chapter 7, Towards a just and sustainable economic development. Chapter 8, Peace and Security in the 21st Century. gaat eveneens in op kern van onze meeting.

21-08-2009